



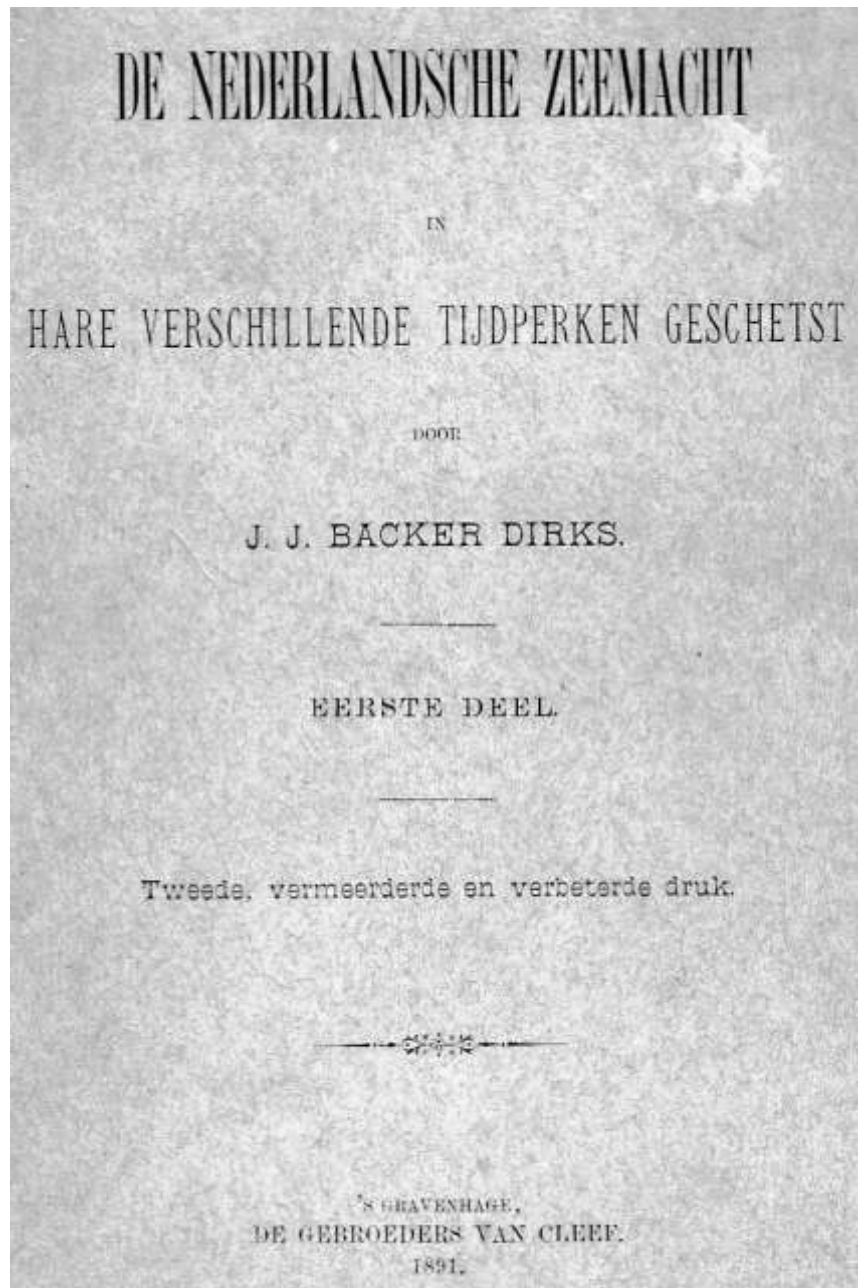
***Dit is een uitgave van “ten Anker”***

Het boekwerk “De Nederlandsche Zeemacht” is gedigitaliseerd en geredigeerd door A. Hoogerwerf en A. Krijgsman.

Dit boekwerk behelst heel veel hoofdstukken en zal zijn weerga vinden in een wekelijks terugkerende uitgave naast “ten Anker”

***Er zijn altijd wel mensen die met mijn werk aan de haal gaan. Aan de ene kant is dat een teken dat ik het goed heb neergezet, maar ik sta niet toe lukraak te kopiëren voor andere dan puur privé doeleinden zonder daar schriftelijke toestemming voor te vragen.***

De redactie heeft alles is in het werk gesteld de rechten van dit werk te eerbiedigen. Omdat het niet mogelijk was te achterhalen wie de rechthebbende is, en omdat dit werkje slechts verschijnt in een relatief beperkte lezerskring, is besloten dit te publiceren voor de lezers van “ten Anker”.



## HOOFDSTUK VI EN VII

*Komst van den Hertog van Alva. — Watergeuzen. — De inneming van den Briel in 1572. — Vele steden vallen af. — Eerste bedrijven te water. — De Prins van Oranje aanvaardt het bestuur. — De zeemacht in de eerste jaren van den opstand.*

Duizenden Nederlanders, beducht voor de dingen, die komen zouden, hadden hun vaderland verlaten, zoodra het voornemen des Konings van Spanje, om er den Hertog van Alva heen te zenden, ruchtbaar was geworden. Alleen de naam van den man, die eenmaal, naar het algemeen gevoelen, de verwoesting van Gent had aangeraden, tot straf voor den aldaar uitgebroken opstand, was voldoende, om den bewoners dezer landen schrik aan te jagen. Spaanschgezinde schrijvers zelfs erkennen, dat zijne groote talenten, als veldheer, eenigermate werden opgewogen door zijne gestrengheid, trotschheid en minachting jegens anderen. Was het te verwonderen, dat er bij velen onheilspellende voorgevoelens oprezen, toen het bekend werd, dat die man, weinig tijds na den beeldenstorm, herwaarts zou komen. Dat zijn later bestuur de ongunstige vermoedens, die reeds bij voorbaat daarvan waren gekoesterd, niet logenstrafte, was de dagelijksche ondervinding van hen, die niet waren uitgeweken. Nauwelijks had de Hertog eenige geweldige maatregelen genomen, of het berouwde velen, dat ook zij zich niet in tijds hadden verwijderd. De landverhuizing begon op nieuw, en lokte een uitdrukkelijk verbod van de zijde der regeering uit. In weerwil daarvan wist echter nog menigeen te ontkomen. Zichtbaar nam de bevolking op sommige plaatsen af, en alleen te Gent waren meer dan de helft der huizen onbewoond. Eene menigte Nederlandsche vluchtelingen, kooplieden, edelen, zeelieden, in één woord, personen van allerlei stand en beroep, hielden zich aanvankelijk aan boord hunner schepen op en zwalkten daarmede langs de kusten der Noordzee. Zij leverden weldra een vernieuwd bewijs van het reeds vroeger opgemerkte, dat namelijk staatkundige ballingen eener zeevarende natie licht in zeeroovers ontaarden. Want het weinige, dat zij van het hunne hadden geborgen, was spoedig verteerd, waarna de nood hen dwong op kosten van anderen te leven. Onder den naam van Watergeuzen, werden zij de schrik van vriend en vijand. Wien zal het bevreemden, dat de geloofsvervolging, die zij als de ware oorzaak aller rampen huns vaderlands aanmerkten, hen vooral tot bitterheid verleidde tegen allen, die de oude leer bleven aanhangen; dat kerken, kloosters en al wat slechts met den eeredienst der Katholieke kerk in verband stond, het in de eerste plaats moesten misgelden. Hoe verschoonbaar het bedrijf dier ballingen, wegens den berooiden staat, waartoe zij waren gebracht, echter mocht wezen, het was aanvankelijk niets meer dan zeerooverij, daar zij alleen op eigen gezag handelden.

Eerst nadat Lodewijk van Nassau, in naam van zijn broeder, den Prins van Oranje, den 1<sup>sten</sup> Juli 1568, aan twee hunner, Hendrik Thomasz. en Diederik Sonoy, bestellingsbrieven had uitgereikt, kreeg de zaak dier vrijbuiters een ander aanzien. Zoodra zij een lastbrief hadden, hielden zij op, gewone zeeroovers te zijn. Van dien tijd af waren het kapers, die hunne bijzondere krachten inspanden, om den gemeenen vijand afbreuk te doen. Het was slechts de vraag of Willem van Oranje ten volle gerechtigd was, hun de daartoe noodige volmacht te verleenen. Als stadhouder van Philips, kon hij dit zeker niet, daar zijne eigen commissie

geschorst was, en hij bovendien eene aan den Koning ontleende macht toch kwalijk tegen dien vorst of ten minste tegen diens aanhangers kon gebruiken. Als souverain vorst van Oranje daarentegen, bezat de Prins het recht van vrede en oorlog; als zoodanig mocht hij, evenals elk ander souverain, kaperbrieven en brieven van schaverhaling uitgeven. Men zou het alleen kunnen betwijfelen, of hij dit wel aan anderen, dan aan de eigen bewoners van zijn vorstendom mocht doen. Dienaangaande heerscht verschil van gevoelen, hetgeen echter, met het oog op de Watergeuzen, van minder belang is, daar het bezit eener commissie van een wettig vorst, in elk geval, de gedachte aan eigenlijk gezegden zeeroof uitsluit. Bij de beoordeeling van het gedrag der uitgeweken Nederlanders, verlieze men bovendien niet uit het oog, dat zij, na het verlaten van hun vaderland, in een eigenaardigen toestand verkeerden. Als ballingen rondzwervende, zonder tot eenige nationaliteit te behoren, rangschikten zij zich onder den Prins van Oranje, een erkend vorst, op wien zij met duizenden anderen hunne hoop hadden gevestigd. Hunne onderwerping aan het gezag van dien vorst was, in het belang der maatschappelijke orde, een alleszins gewenschte stap. Zij die hun heil op den oceaan hadden gezocht, mochten zich voorzeker met even veel recht onder den Prins scharen, als hunne landgenooten, die hem later de souvereiniteit, met al wat daaruit voortvloeide, opdroegen. Dat er te Amsterdam en elders, op last van Alva, Watergeuzen als zeeroovers werden ter dood gebracht, bewijst alleen, dat het Spaansche gouvernement de wettigheid hunner lastbrieven niet erkende, hetgeen trouwens vrij natuurlijk is. Schier elke binnenlandsche twist van vroeger en later tijd levert hetzelfde verschijnsel op: niet dan noode kent de partij van het bestaande gezag aan hen, die zich daartegen verzetten, de rechten eener oorlogvoerende mogendheid toe. Ongerekend de woede, die alle binnenlandsche verdeeldheden kenmerkt, is dit wel eene der voornaamste oorzaken van de gruwelen, die zelfs door beschaafde natiën, onder gelijksoortige omstandigheden, in onze verlichte eeuw zijn bedreven. Andere mogendheden gaan er meestal gemakkelijker toe over, om tusschen de staatkundige partijen, die in eenig land gewapenderhand tegenover elkander staan, de regelen der onzijdigheid in acht te nemen, als gold het een oorlog tusschen twee mogendheden. Het lot, dat zekeren Jan Broek, een der Watergeuzen, te Hamburg trof, waar hij als een zeeroover werd ter dood gebracht, laat zich verklaren uit het overtreden van zijn lastbrief, waaraan hij zich had schuldig gemaakt.

Aan voorbeelden van allerlei buitensporigheden, door Watergeuzen bedreven, ontbrak het in geenen deele. Wie de grenzen zijner commissie overschreed, verloor daardoor ook alle aanspraken, welke hij daarop mocht gronden, zonder dat men hem echter aanstonds voor een zeeroover kon houden. Voor den Prins van Oranje waren de vele ongeregelheden, welke de Watergeuzen begingen, dubbel onaangenaam. Zij wierpen niet alleen een ongunstig licht op de goede zaak, maar ook op zijn persoon; want door het uitreiken van brieven, had hij zich eenigermate verantwoordelijk gesteld voor het gedrag van hen, die als zijne gemachtigden handelden. Ware de Prins in het bezit van eene kuststreek geweest, hij zou allen, die zijn last overtraden, hebben kunnen straffen, als zij de havens bezochten, of hun eenvoudig den toegang weigeren, in welk geval de overtreders van zelf weder tot den rang van zeeroovers waren afgedaald. Bij gemis van havens, moest hij tot andere maatregelen zijne toevlucht nemen.

Sedert dat Lodewijk van Nassau de eerste lastbrieven had uitgereikt, was het aantal Watergeuzen aanmerkelijk toegenomen. „Alle man, die benauwd was en alle man, die een schuldeischer had,” zegt een onzer schrijvers<sup>1)</sup>, met de woorden van Samuel, „vluchtte  
1) *Van Groningen, Geschiedenis der Watergeuzen, p. 23.*

naar de schepen der Watergeuzen.” De Prins van Oranje had in 1569 velen hunner gemachtigd en tevens Adriaan van Bergen, Heer van Dolhain, tot Admiraal over hen aangesteld. In September was de nieuw benoemde met eenige schepen uit Engeland vertrokken, en had twee koopvaardijvloeten in het Vlie aangehouden en gerantsoeneerd. Dat bedrijf strookte in geen deele met de bedoeling van den Prins, die uitdrukkelijk had gelast, dat de Watergeuzen niets zouden ondernemen tegen de steden, plaatsen of ingezetenen van Duitschland, Engeland, Denemarken, Zweden, Frankrijk en alle andere, die het woord Gods en hem waren toegedaan. Bovendien werd er door den Heer van Dolhain geene rekening gedaan, en legde deze in plaats van den Prins een bepaald gedeelte van den buit te doen worden, zooals hem uitdrukkelijk was voorgeschreven, nog eene memorie over van 5000 daalders, welke som hij beweerde uitgegeven te hebben, zonder eenige ontvangst. En dit was niet alles! Omstreeks denzelfden tijd namen de zorgeloosheid, de dronkenschap en de wanorde op de vloot dermate toe, dat de Prins zich verplicht achtte den Admiraal het bevel te ontnemen. Men begon de Watergeuzen, wegens de vele ongeregeldheden, waaraan zij zich schuldig maakten, zelfs uit bevriende havens te weren. De bevolking van Nederland zag in die ruwe gasten nog geenszins hare aanstaande verlossers. Hoe ongaarne de burgerij in die dagen van schrik ook Spaansch krijgsvolk binnen hare poorten toeliet, zoo namen vele steden toch liever eenige bezetting in, dan dat zij aan een onverhoedschen aanval der geduchte Watergeuzen zouden zijn blootgesteld. Waar moest het heen, indien Engeland en La Rochelle, waar die ballingen nog altijd eene schuilplaats vonden, minder gunstig jegens hen gestemd werden! Dit gevaar was geenszins denkbeeldig. Reeds klaagde de Kardinaal de Chatillon, een broeder van den Admiraal de Coligny, over het schenden der Fransche havens en kustzeeën. Er was zelfs bevel gegeven op de Watergeuzen te vuren en hen te arresteeren, waarvan de Kardinaal hen in tijds had verwittigd. Wel beseffende, waarop het eindelijk zou uitloopen, als er geene doortastende maatregelen werden genomen, ried hij daarom, in April 1570, den Prins van Oranje, alle bestaande commissiën in te trekken en een man van gezag aan te stellen over allen, die de Prins in zijn dienst wenschte te houden. Ingevolge dien raad werd Gilain van Fiennes, Heer van Lumbres, den 10<sup>den</sup> Augustus 1570, in de plaats van Dolhain tot Admiraal der Watergeuzen benoemd. Alle vroegere commissiën werden nietig verklaard, met uitdrukkelijke bepaling, dat voortaan niemand den Prins van Oranje ter zee mocht dienen, zonder den Heer van Lumbres als Admiraal te erkennen. Dezen werd het verboden iets te ondernemen tegen den Keizer, de vorsten, prinsen, staten, steden en plaatsen des Rijks, tegen de Koningin van Engeland, den Koning van Denemarken, en eindelijk tegen alle prinsen, heeren en andere dienaren Gods en liefhebbers van de ware Christelijke religie, maar alleen tegen den Hertog van Alva en diens aanhangers. In een gelijktijdig schrijven, waarin ook al wordt gewaagd van „disordre en confusie” op de vloot, vermaande de Prins alle kapiteins en andere bevelhebbers ter zee, zich behoorlijk te onderwerpen aan den persoon, dien hij over

hen zou stellen. Een derde stuk op denzelfden dag uitgevaardigd, behelst eenige bepalingen tot handhaving der krijgstucht, welke de Prins wenschte, dat aan boord van alle schepen mochten worden nagekomen. Daarin werd ook voorgeschreven „dat die capiteynen elck op zijn schip hebben sullen eenen minister om Godts woordt te verkondighen, ghebeden te doen, ende die soldaeten met die schippers te houden in Christelycke zedigheit. Ende ten eynde men mach schouwen sooveel het doenlyck is, alle ongeregeltheydt, opdat die voorschreven schepen gheen schande noch oneer behalen, soo verstaet Syn Excellentie dat men niet en sal toelaten noch ontfanghen op de schepen eenich volck dan van goeden namen ende famen, noch die om eenige voorleden fauten bij de Justitie eermaals gestraft mochten syn.” Met betrekking tot de verdeeling van den buit, zegt het laatste stuk: „die Buyten sullen in drie deelen ghedeelt werden, te weten een derde part voor myn Heere den Prince, een ander derde part voor die capiteinen, die daarop onderhouden sullen haer schepen met victualie ende andere nootelycke saecken, ende het leste derde part sal zyn voor de soldaten ende schippers, blyvende de thiende voor den Admirael.” Later vonden de Spaanschen aan boord van een der Geuzenschepen een Artikelbrief, welke in vele hoofdpunten overeenkwam met hetgeen vóór den opstand op de oorlogsschepen gebruikelijk was. Lumbres schijnt onmiddellijk de handen aan het werk te hebben geslagen. Reeds in September kwamen eenige schepen onder Lancelot van Brederode uit Engeland, die met andere uit de Eems iets tegen Enkhuizen, Hoorn of andere plaatsen moesten ondernemen. In het Vlie behaalden zij een niet onbelangrijken buit; doch de Allerheiligenvloed van dat jaar verijdelde alle verdere aanslagen. Gedurende den winter, hadden de eilanden en de kusten van Noord-Holland en Friesland veel te lijden. Het plunderen van kerken en kloosters en het oplichten van personen, die men op allerlei wijzen tot het betalen van een aanzienlijk losgeld dwong, waren aan de orde van den dag. De abt uit het klooster Hemmelum bij Stavoren, den Watergeuzen in handen gevallen, zond aan de kloosterlingen een brief, waarin hij op smeekenden toon verzocht, de zes duizend daalders bijeen te brengen, die als losprijs van hem geëischt werden. Te gelijkertijd werd aan hetzelfde adres een briefje bezorgd van dezen inhoud: „Ik, kapitein Egbert Wybrantsen, laat u weten, dat, zoo zeer gij zijn rantsoen niet opbrengt, binnen den tijd van veertien dagen, zoo zal hij hangen, al waren er geen abten meer in de wereld!” Voor den armen abt, kwam onverwachts nog redding; doch zijn voorbeeld leert, hoe weinig omslag de Geuzen gewoonlijk maakten. Entens van Mentheada, een hunner, op Ameland gekomen, had aldaar „naer syn appetyt getriumfeert” tot in het laatst van Januari. En zoo ging het allerwege, langs de geheele kust. Geestelijken stonden bij uitnemendheid aan den moedwil der baldadige schepelingen bloot, die er een barbaarsch genoeg in schepten den spot te drijven met al wat hunne vroegere vervolgers heilig achtten. Tot dusverre hadden de Watergeuzen te Emden een goed onthaal gevonden, en velen hadden zich daar metterwoon gevestigd. Niet zelden gaf hun verblijf in die haven echter aanleiding tot vijandelijkheden, en de klachten door den Graaf van Oost-Friesland geuit waren alles behalve ongegrond. Omstreeks dezen tijd waren zelfs eenige schepen der Watergeuzen door de bemanning afgeloopen. De schuldigen staken met die bodems in zee, zeggende voortaan niemands bestellingen meer te achten, dan hunne eigene. Dubbel moeielijk moest het straffen dier ongeregelheden vallen, wegens de onzekerheid, die in Duitschland zelf nog altijd heerschte, met betrekking tot de wettigheid van 's Prinsen commissiën. Onder die

omstandigheden liet de Graaf van Oost-Friesland, om zich wegens het schenden van zijn grondgebied en zijne stroomen voldoening te verschaffen, eenige schepen aanhouden en zelfs een aanvoerder der Watergeuzen gevangen zetten. Eenigen tijd later werden echter de schepen voor zoo ver die ten minste tot 's Prinsen vloot behoorden, ten gevolge der bemoeiingen van den bekenden Dirk Volkertsz. Coornhert, weder vrijgegeven. Hoe weinig de Watergeuzen zich in 1571 nog aan hunne commissiën hielden, blijkt uit hetgeen in Maart van dat jaar met eene koopvaardijvloot van 30 schepen voorviel, welke zij in bezit namen, zonder zich te bekommeren over het vrijgeleide, dat Lodewijk van Nassau aan acht dier bodems had verstrekt. In het begin derzelfde maand waren eenigen hunner, bij verrassing, binnen Monnikendam geraakt en hadden er heerlijk huisgehouden. Niet lang daarna waren zij te Texel en elders, allerwege plunderende en brandschatting heffende. Kerken en kloosters moesten natuurlijk hun zilverwerk en andere sieraden ten offer brengen. Voorname personen zochten hun heil in de vlucht, wel wetende dat er weinig genade was te verwachten. Naarmate het geluk hen diende en hun getal grooter werd, vermeerderde de stoutheid der vrijbuiters. Zij vertoonden zich bij herhaling op de binnenwateren, en haalden eenmaal te Ooltgensplaat de klokken uit den kerktoren, om die, naar het gebruik der tijden, in geschut te doen hervormen. Wegens de moeielijkheden te Emden ondervonden, begonnen de Watergeuzen zich meer dan vroeger in de Engelsche havens op te houden. Ook werden te La Rochelle nog altijd schepen voor hen uitgerust. Hunne middelen waren echter uiterst gering, indien men nagaat, dat zeker schip, de *Klok* genaamd, door een der bevelhebbers van Alva aan 's Prinsen zijde gebracht en voor een van de beste schepen der Geuzen gehouden, slechts 115 last groot was. Dit strookt volkomen met de verklaring van een ooggetuige, die beweerde, dat de grootste schepen der Watergeuzen, welke hij in 1570, tijdens zijne gevangenschap in Oost-Friesland, had gezien, niet grooter waren dan 60 last. Daarentegen lagen er vele jachten, visschersbooten en andere kleine vaartuigen. Een schip van 90 last, met 16 gotelingen, werd in 1571 door Blois van Treslong, met alle zeilen en gereedschappen, voor 6000 gld. gekocht. Langzamerhand begonnen de Spaansche autoriteiten meer afdoende maatregelen te nemen. Eenige schepen in Noord-Holland onder den Admiraal Boshuizen uitgerust, deden den Watergeuzen bij verschillende gelegenheden gevoelige afbreuk. Het ontbrak wel niet aan plannen om met behulp der Geuzenvloot iets degelijks te ondernemen, doch zij werden niet ernstig genoeg doorgezet, of lekten uit en konden dan door de tegenpartij verijdeld worden. Zoo had in Mei 1571 een Vlissinger, die op de vloot diende, aan zijne vrouw te Brouwershaven geschreven, dat zij zich met hare verwanten naar Emden moest begeven, omdat de Watergeuzen van zins waren het land van Walcheren te overvallen. Zij koesterden werkelijk plannen, zoowel tegen Vlissingen als tegen Zierikzee, die alleen wegens de genomen voorzorgen der regeering onuitgevoerd bleven. Onder de plaatsen, waarop de Watergeuzen het in de laatste maanden van 1571 gemunt hadden, behoorde ook den Briel. Zekere Frederik Henriksz., een jong kleermaker uit Drente, uitgeweken naar Dover om aldaar zijn beroep uit te oefenen, die zich omstreeks het einde van Juni had laten overhalen tot dienstneming op de Geuzenvloot, was aan boord van Lancelot van Brederode, binnen weinig maanden tijds, van menig feit getuige geweest, zooals later bij zijn verhoor bleek. Hij had door zijn commandant bij Calais een schip zien nemen met Fransche wijnen, die te Dover en

Sandwich verkocht waren, en Hollandsche boeiers zien rantsoeneeren, waarvoor het rantsoen te Dover betaald was. Een Fransche Oostindievaarder vol apen en papegaaien was aangetast, doch vrijgelaten omdat hij te Dieppe thuis behoorde. Een ander bevelhebber had een schip prijs gemaakt, geladen met Rijnsche wijnen, bestemd voor de tafel der Koningin van Engeland. Frederik Henriksz. had, aan boord van Lancelot, de schepelingen dagelijks uit twee in Holland geroofde nachtmaalskelken zien drinken en dit menigmaal zelf gedaan. Hij had Lancelot's luitenant uit Amsterdam met kondschap zien terugkeeren en meende, dat in de Warmoesstraat aldaar een Bremer jonkman vertoefde, die met anderen diensten als spion deed. Evenals te Amsterdam hielden de Geuzen verstandhouding te Antwerpen, en wel met iemand van Alkmaar geboortig, die in „de stad Groningen” op de Nagelmarkt woonde, en onder het mom van koopmanschap te drijven, hen met geld en goede diensten bij stond. Ook in andere steden moesten de Geuzen vertrouwde personen hebben, die hen op de hoogte hielden. Frederik Henriksz. — en dit is het punt, waarop het vooral aankomt — verklaarde, dat hij als scheepsjongen over tafel had bediend, toen Lancelot aan zijn luitenant, zijn schrijver en schipper Zeger Jansz., den voorgenomen aanslag tegen den Briel had ontvouwd, welke stad men Zaterdag over drie weken — zijn verhoor had den 5<sup>den</sup> October plaats — bij nacht wilde overrompelen, om er zich gedurende den winter te vestigen. Daartoe werden 16 schepen uit La Rochelle verwacht, terwijl de Watergeuzen hier met 24 bodems zouden medewerken. Het zou echter niet alleen den Briel, maar tegelijk den Dam in de Ommelanden gelden. Tot dit einde ging Lancelot naar Emden, vanwaar Frederik Henriksz. met drie anderen op verkenning werd uitgezonden. Hij kwam met zijne metgezellen te Delfzijl, doch werd te Oldenklooster als verspieder gegrepen en naar Groningen opgezonden, waar hij zijn leven waarschijnlijk aan de galg geëindigd heeft<sup>1)</sup>.

*1) Joh. van Vloten, Nederland tijdens den volksopstand tegen Spanje, I. p. 244 e. v.*

Naarmate de autoriteiten aan 's Konings zijde zich waakzamer betoonden en doeltreffender maatregelen namen, werd voor de Watergeuzen de kans van slagen geringer, hetgeen de stemming van het scheepsvolk, dat van buit moest leven, niet verbeterde. Het werd zoo verwilderd, verwoed en verbitterd, dat het naar geenerlei ordonnantiën meer luisterde. Met leedwezen vernam de Prins telkens nieuwe ongeregeldheden, die hij alleen met kracht meende te kunnen tegengaan, indien hij eenige haven bezat, waar hij vrij zou kunnen handelen. Te vergeefs zocht hij echter Zweden en Denemarken gunstig voor dat plan te stemmen. Intusschen dreigde een nieuw gevaar uit het zuiden, daar het niet onwaarschijnlijk was, dat er, na de overwinning door de Spaansche vloot bij Lepanto behaald, in de havens van het schiereiland iets gedaan zou worden, om den Hertog van Alva van den zeekant te ondersteunen. Zoo waren de Watergeuzen, deels door eigen schuld, deels door een samenloop van omstandigheden hun verderf nabij, toen zij eensklaps, tegen ieders verwachting, de grondleggers werden van de Nederlandsche vrijheid.

Behalve in het Kanaal en te La Rochelle, lagen er in het voorjaar van 1572 eenige Geuzenschepen in het Vlie. Treslong, die zich daarmede naar Texel wilde begeven, geraakte bij Wieringen in het ijs. Nog weinig bewust van hunne roeping, maakten de Watergeuzen dat eiland tot het tooneel hunner baldadigheden, hetgeen velen duur te staan

kwam; want de verbitterde Wieringers beschouwden de woeste plunderslaars in geenen deele als hunne toekomstige redders en sloegen er verscheidene dood. Het geregelde krijgsvolk, op last van den Graaf van Bossu naar Wieringen gezonden, slaagde er echter niet in, zich van het schip van Treslong meester te maken, die daarmede gelukkig uit het ijs geraakte en vervolgens naar Engeland onder zeil ging.

Inmiddels was de toestand der Watergeuzen vrij hachelijk geworden, doordien Elizabeth hun het verblijf in de Engelsche havens bepaald had verboden. Zij weigerde den Prins van Oranje als oorlogvoerende mogendheid te erkennen, en wilde het nog niet tot eene volslagen vredebreuk met Spanje laten komen. De schepen, die zich te Dover en in het Kanaal ophielden, moesten dus elders een goed heenkomen zoeken. La Rochelle was tamelijk ver van het tooneel hunner voornaamste bedrijven. Ook vonden zij er minder ondersteuning dan vroeger, hetgeen echter niet wegnam, dat sommigen er zich ten einde toe bleven ophouden. Velen waren van oordeel, dat die Fransche haven te afgelegen was, en dat liever het uiterste moest worden beproefd om zich van een meer geschikt punt van uitgang voor hunne strooptochten te verzekeren. De pogingen, daartoe in het werk gesteld, werden met den schoonsten uitslag bekroond.

Lumbres, die in den laatsten tijd meermalen tot andere diensten was geroepen, bevond zich niet aan boord, toen in Maart 1572 het bevel der Koningin, tot ontruiming der Engelsche havens, werd medegedeeld aan een veertigtal schepen, die te Dover lagen. Onder Willem Lumey, Graaf van der Mark, die beweerde door den Prins gemachtigd te zijn, en in elk geval door de overige Watergeuzen als hun aanvoerder werd beschouwd, gingen 24 bodems onder zeil naar de Nederlandsche kust. Treslong was een dergenen, welke liever in deze streken hun geluk wenschten te beproeven. Zeker was de toekomst dier ellendige ballingen op dat oogenblik zoo donker als ooit, en was hun lot diep te beklagen, al hadden zij dit voor een gedeelte aan zich zelve te wijten. Philips en Alva stonden gereed de eerste vruchten hunner onderhandelingen met Elizabeth te plukken, toen de zaak eensklaps een geheel onverwachten keer nam. De vloot van Lumey, met twee veroverde schepen versterkt, liep toch, hetzij door tegenwind, hetzij wegens hoop op buit, hetzij tot het aanschaffen van voorraad, of om meer dan eene der genoemde redenen te gelijk, de Maas binnen, en maakte zich meester van den Briel. Vermoedelijk was het op dat oogenblik geen vooraf beraamd plan, ofschoon uit het verhoor van Frederik Henriksz. en de verklaringen van andere gevangenen blijkt, dat er vroeger wel eens over was gesproken. Het gebrek aan voorraad, na het overhaaste vertrek uit de Engelsche havens, kan de vlotelingen wel tot een waagstuk genoopt hebben. Zeker was het op sommige schepen treurig gesteld, als men een der bevelhebbers hoort verklaren, dat hij bereid is eene kaas, het eenige, dat hem nog rest, broederlijk met zijne makkers te deelen.

Wat echter de oorzaak hunner komst geweest zij, op Dinsdag den 1<sup>sten</sup> April, des namiddags te twee uren, verschenen Adam van Haren en Marinus Brand, twee kapiteins der Watergeuzen, op de Maas, in het zicht van den Briel, weldra gevolgd door de andere schepen der vloot. Zekere Jan Pietersz. Koppeestok, een veerman die hen ontwaarde, begaf zich aan boord van Treslong, die in den Briel bekend was, daar zijn vader er vroeger baljuw was geweest. Van den veerman, die in de tegenwoordigheid van Lumey werd gebracht, kregen de Watergeuzen eenige berichten aangaande de weerbaarheid der stad, welke van



zoodanigen aard waren, dat zij besloten haar op te eischen. Tot dat einde werd Koppestok er heengezonden, met den zegelring van Treslong als geloofsbrief.

Groot was de verlegenheid van den magistraat. De veerman vermeerderde haar niet weinig, door de macht der Geuzen zeer overdreven voor te stellen. Er was nog geen besluit genomen, toen de geduchte benden reeds voor de poort stonden en zich met geweld een weg begonnen te banen. Weldra stroomden omstreeks 300 man de stad binnen, waar Lumey nog denzelfden avond een zegevierenden intocht hield. Het bijzonder eigendom der burgerij bleef gespaard, maar de landsgelden werden in beslag genomen. Nog in den laten avond, had er eene beeldstormerij op kleine schaal plaats. Al wat kerken en kloosters bezaten was natuurlijk goede prijs. De overwinnaars deelden den gevonden schat onder elkander, en velen hunner vertoonden zich later in monnikspijen en priestergewaden, die hun bij deze en andere gelegenheden waren in handen gevallen. Lumey, die zijne afkomst van het beruchte Zwijn der Ardennen doorgaans niet verloochende, was er voorwaar de man niet naar, om allerlei baldadigheden, tegen geestelijken en hunne goederen gepleegd, ook maar eenigermate te beteugelen. Hij zelf, die niets dan wraak ademde, vermoedde nog zoo weinig den overwegenden invloed, dien het innemen der stad zou hebben, dat hij een begin liet maken met het inschepen van den buit, om daarna de voorgenomen reis te vervolgen. Anderen, die gematigder waren en meer doorzicht hadden, hielden hem daarvan echter terug, en bewogen hem de stad zoo goed als hunne middelen dit gedoogden te versterken, en te beproeven, of men haar voor den Prins zou kunnen bewaren. In dit besluit lag de toekomst van Nederland.

Aanvankelijk was de Prins van Oranje, die op dat tijdstip geheel andere plannen koesterde, met het gebeurde slechts weinig ingenomen. Hij vreesde dat de aandacht van Alva daardoor te zeer op hem en zijne verdere ondernemingen zou worden gevestigd, terwijl de woestheid, die alle bedrijven der Watergeuzen had gekenmerkt, hem een slechte waarborg was voor de duurzame gevolgen van het thans door hen behaalde voordeel.

Tegen aller verwachting, liepen de ondernemingen hier te lande vruchteloos af, en werd daarentegen het bezetten van den Briel door de Watergeuzen de grondslag van Nederlands bevrijding. Want nauwelijks was het daar voorgevallene ruchtbaar geworden, of Vlissingen en Veere wierpen het Spaansche juk af. Enkhuizen, Hoorn en andere steden volgden dat voorbeeld. Waar zij konden, verleenden de Watergeuzen, wier strijdkrachten inmiddels door een grooten toeloop van volk aanzienlijk waren vermeerderd, de noodige hulp. Ook wel ongevraagd bewerkten zij den afval van sommige steden, zooals van Zierikzee, Dordrecht en Rotterdam. Een groot deel van Holland en Zeeland was zijne bevrijding aan hen verschuldigd. In Friesland waren zij minder gelukkig; want Caspar Robles, die er van 's Konings wege het bevel had, dwong hen, nog voor het einde des jaars, dat gewest geheel te verlaten.

Nauwelijks hadden vele steden van Holland en Zeeland de zaak der vrijheid omhelsd, of hare afgevaardigden, met die der Ridderschap, kwamen in Juli 1572 te Dordrecht bijeen, om aldaar te beraadslagen over hetgeen verder te doen was. Op die eerste vrije Statenvergadering verscheen ook Marnix van St. Aldegonde, als gemachtigde van den Prins van Oranje. Deze werd er als de wettige Gouverneur en Luitenant des Konings over Holland, Zeeland en West-Friesland erkend. Alle tegenwoordigen beloofden elkander en den Prins ten einde toe getrouw te blijven. Men zou al het mogelijke doen, om andere

landgenooten, die nog gebukt gingen onder het Spaansche gezag, voor de goede zaak te winnen. Zelfs werd er het denkbeeld reeds geopperd om Amsterdam, door het belemmeren van den handel dier stad, tot het omhelzen van 's Prinsen partij te dwingen. Het verzoek der afgevaardigden te Dordrecht, om alle cominissiën in te trekken en dan orde te stellen op den oorlog te water, gaf aanleiding, dat de Watergeuzen eerlang ophielden, als zoodanig, te bestaan. Men ontmoet hen sedert dien tijd in verschillende betrekkingen, zoo te land als te water. Velen hunner bleven echter den ouden en geliefden naam dragen, die later nog meermalen voorkomt.

Als men in aanmerking neemt, dat velen, wier eenig doel was in troebel water te visschen, zich bij de Watergeuzen hadden aangesloten, dan zal het geene verwondering baren, dat er later nog wel geroofd werd door hen, die niet onmiddellijk hadden gehoor gegeven aan 's Prinsen bevel, of geheel zonder lastbrief diens vlag misbruikten. In den aanvang van 1573 vertoonden zich nog vele schepen op zee, waaronder sommige met de vlag van den Prins, die voortgingen met buit te maken, en nog in het laatst van dat jaar was de Prins genoodzaakt zijne lastbrieven bij herhaling te herroepen, met uitdrukkelijke waarschuwing, dat allen, die te water dienden, zelfs op de binnenwateren, zonder daartoe behoorlijk gemachtigd te zijn, als zeeroovers gestraft zouden worden.

Voor den Koning begon het er in Holland en Zeeland vrij donker uit te zien. Zijn stadhouder, de Graaf van Bossu, had vruchteloze pogingen gedaan om den Briel te herwinnen, en vele steden, hoewel zij in naam den Koning nog getrouw bleven, hadden den Hertog van Alva en diens aanhang de gehoorzaamheid opgezegd. Het waren thans niet langer berooide ballingen, die allerlei weinig samenhangende plannen smeedden, maar steden en vaste plaatsen, die zich tot geregelde samenwerking verbonden en zich tot dat einde onder een bepaald opperhoofd geschaard hadden. Daaronder waren vele zeeplaatsen, welke de noodige schepen bezaten, om den Spanjaard het hoofd te bieden. Er moesten maatregelen tegen de ondernemingen der onzen genomen worden, die hen, welke van het herstel van 's Konings gezag alles te vreezen en niets te hopen hadden, weder tot verdubbelde krachtsinspanning aanspoorden. Onderwijl bleven de Nederlandsche zeelieden, welke den eersten grondslag tot 's lands bevrijding hadden gelegd, tot het bevestigen daarvan krachtig medewerken.

Middelburg was nog door Spaansche troepen bezet, die van Antwerpen en elders den noodigen toevoer moesten ontvangen. Dezen te onderscheppen was de voorname taak van Vlissingen en Veere, die in het bezit waren van vele kleine, doch wel bezeilde en niet diepgaande schepen. Meer dan eenmaal slaagden de Zeeuwen daarin naar wensch. Het was bij een der gevechten, welke het onvermijdelijke gevolg daarvan waren, dat Sebastiaan de Lange, Admiraal van Veere, het eerste voorbeeld van zelfopoffering gaf. Door 4 vijandelijke bodems aangetast en met zijn eigen schip aan den grond geraakt, stak hij, na zich een tijd lang kloekmoedig te hebben verdedigd, den brand in het kruit. Allervoordeeligt was de ligging van Vlissingen. Reeds den 4<sup>den</sup> Juni namen de zeelieden dier stad 10 schepen, die van Antwerpen kwamen. Weinig dagen later vertoonde zich eene vloot uit zee, deels koopvaarders, deels transportschepen, alles te zamen wel vijftig bodems sterk. Aan boord daarvan bevonden zich de Hertog van Medina Celi, de vermoedelijke opvolger van Alva, en Romero, met 2000 Spaansche soldaten. Zonder zich over de schijnbare overmacht te bekommeren, tastten de Zeeuwen die Spaansche vloot

met 12 hunner lichte vaartuigen aan. Zij slaagden er in eenige vijandelijke bodems te veroveren en de andere te verstrooien, zoodat de nieuwe landvoogd ter nauwernood kwam, waar hij wezen moest. Eene vloot, die uit Portugal terugkeerde, had een dergelijk lot. Door al dien voorspoed werd de Zeeuwsche vloot hoe langer hoe geduchter; want de moed der bemanning werd er door aangewakkerd, en het aantal schepen nam door het in dienst stellen van gemaakte prijzen dermate toe, dat het tot weldra 150 was geklommen. Bovendien was er niet weinig buit behaald, al is het bedrag daarvan ook niet met juistheid bekend. Die voordeelen maakten de Zeeuwen zoo stout, dat zij zich in den volgenden winter zelfs in de nabijheid van Antwerpen waagden, om eenige aldaar liggende schepen te vermeesteren. Zal het noodig zijn er uitdrukkelijk bij te voegen, dat al deze luisterrijke bedrijven zich ook door daden van ongehoorde wreedheid kenmerkten? Ongeloofelijk groot moet het aantal gevangenen zijn geweest, die zonder onderscheid van rang en stand, door beide partijen gehangen, verdrongen of op andere wijzen ter dood gebracht werden. Het was een rechte verdelgingskrijg, waarin de verbittering der partijen schier tot razernij was opgevoerd.

Na den afval der steden van Noord-Holland, waren de bewoners daarvan, die zich aanhoudend door de schepen onder den Admiraal Boshuizen bedreigd zagen, niet werkeloos gebleven. Hoorn, Enkhuizen en andere plaatsen hadden spoedig eenige schepen uitgerust. In de Statenvergadering, in Augustus 1572 te Haarlem gehouden, drong Sonoy, die reeds in April tot 's Prinsen luitenant en gouverneur van het Noorder-Kwartier benoemd was, er op aan, dat men daarmede de vaart van het nog Spaanschgezinde Amsterdam op de Zuiderzee zou beletten. Tot dit einde lieten de Noord-Hollanders eenige met ballast gevulde schepen in het IJ zinken, en hielden voorts de wacht in de nabijheid van het Pampus. Het waren de aldaar liggende schepen, die in den winter van dat jaar zoodanig door het ijs bezet werden, dat men hen hopeloos verloren achtte, en die nochtans als door een wonder behouden bleven. Er ontstond plotseling eene scheur in de ijsvlakte, die zich onmiddellijk na het vertrek der schepen weder sloot. Eerst later kregen de Noord-Hollanders gelegenheid den Spanjaard ook ter zee gevoelige afbreuk te doen. Niet onbelangrijk was de dienst, in October 1572 door hen aan den Prins bewezen. Met hunne schepen brachten zij hem en zijn gevolg van Kampen naar Enkhuizen, van waar hij zich naar Haarlem en Zuid-Holland begaf.

De bewoners van Enkhuizen en andere plaatsen kregen vergunning, de overtollige klokken te bezigen tot het gieten van geschut. Velen boden vrijwillig hun huisraad en keukengereedschap tot hetzelfde einde aan. Is het te verwonderen, dat er bij de heerschende stemming, met oogenschijnlijk geringe hulpmiddelen, veel kon worden gedaan!

Om zich van het geringe dier hulpmiddelen te overtuigen, heeft men slechts een blik te slaan op de kleine en licht bewapende schepen, waarvan de Nederlanders in het begin van den opstand zich bedienden. Op zee gebruikten zij vliebooten, schepen van Nederlandschen oorsprong, welke door de bedrijven der Watergeuzen zekere vermaardheid hadden gekregen. Zij waren van twintig tot zeventig last groot, voerden van 6 tot 20 stukken, meest van gegoten metaal, en ongeveer twee man per last. Later werden grootere bodems in dienst gesteld, meest gemaakte prijzen, waaronder de *Gouden Leeuw* van twee honderd last. Evenals aan 's Konings zijde, wordt er gesproken van 's Prinsen

grootte vloot, bestaande uit razeilen of kruiszeilen. Ongetwijfeld waren dit allerlei soort van schepen, welke dergelijke zeilen voerden, die men onder één naam begreep, gelijk de Franschman dit nog heden ten dage wel doet, als hij spreekt van *bâtiments carrés*. Op de binnenwateren treft men, nevens hulken en andere grootte schepen, vooral heuden, boeiers en kromstevens aan, die meestal, ter wederzijde van den boegspriet, twee zware stukken voerden, en bovendien van zes tot tien kleine langs de boorden. Velen hadden slechts weinig diepgang, doch zij waren, evenals de grootere schepen, van zoogenaamde boevenetten of enternetten voorzien. De kleinere vaartuigen komen wel onder den algemeenen naam van de smakzeilen, 's Prinsen kleine vloot, of de smalle vloot voor. Op de Zuiderzee en in het Noorder-Kwartier rustten de beide partijen vliebooten, jachten, karveelen, boeiers, galeien en andere soorten van schepen tegen elkander uit, waarbij somtijds nog melding wordt gemaakt van de oude koggen. Het is moeielijk, zich een juist denkbeeld te vormen van hetgeen men onder galeien verstond. Waarschijnlijk allerlei roeischepen, waaronder vele echter niet onbeduidend geweest moeten zijn, daar de galeien van Enkhuizen zelfs doelmatig geoordeeld werden tot het veilig overbrengen van den Prins van Oranje. Van de twee, die te Hoorn waren uitgerust, voerde de eene 112 en de andere 94 man. Het vervolg zal daaromtrent nadere opheldering geven. Het kleine eskader, dat 's Konings zeemacht had uitgemaakt, was in de eerste verwarring verdwenen. Er kan dus aan de zijde van den Prins, in het begin van den opstand, alleen sprake zijn van de schepen der Watergeuzen, van die, welke door bijzondere personen of steden, uit eigen beweging of op last van den Prins waren uitgerust, van gewapende koopvaarders en binnenvaartuigen, alsmede van in dienst gestelde prijzen. Het bestuur der zeemacht was echter nog alles behalve op geregelden voet, ofschoon er te Dordrecht, en later te Haarlem, voorloopig eenige orde was gesteld op den krijg te water. In Holland stonden de schepen meer rechtstreeks onder den Prins, en in het Noorder-Kwartier onder zijn luitenant Sonoy. Blois van Treslong was van 1573 tot 1576 Admiraal van Holland, welke waardigheid, omstreeks denzelfden tijd, in het noorden door Cornelis Dirksz. werd bekleed. De meeste steden van Zeeland hadden aanvankelijk hare bijzondere Admiraals. Onder die van Vlissingen, Veere en Zierikzee, traden de eersten, ook wel Admiraals van Walcheren genoemd, spoedig meer op den voorgrond, zoodat men rekenen kan, dat Ewout Pietersz. Worst en Boudewijn Ewoutsz. de rij der Zeeuwsche Admiraals openen. Zeer geestig antwoordden de onzen in een hunner liederen op eene zinspeling, welke de Spaanschen zich op den naam van den Admiraal Worst hadden veroorloofd, toen zij, na eene door hem behaalde overwinning, zongen:

*„Nu raede ick allen katten stout,  
Dat sy niet meer en comen soo bout  
Om de worsten te verslinden;  
Want sy syn daer de katten te sout,  
Dat sullen sy wel bevinden.”*

## HOOFDSTUK VII.

*Het beleg van Haarlem. — Slag op de Zuiderzee. — Nederlaag der Spaansche vloot op de Schelde. — Andere voordeelen door de onzen behaald. — Eerste plannen der Spanjaarden tot een aanval van den zee kant. — Ontzet van Leiden. — Het Nederlandsche zeewezen tot aan den dood van den Prins van Oranje in 1584.*

Verbitterd over de stoutmoedigheid, waarmede de eene stad na de andere hare poorten voor 's Konings garnizoenen en ambtenaren had gesloten, vormde de Hertog van Alva het plan tot eene geduchte wraakoefening. Zutphen en Naarden hadden er vreeselijk voor moeten boeten, en nog voor het einde des jaars 1572 vertoonde zich het Spaansche leger voor Haarlem, dat na een beleg van acht maanden moest bukken.

Zoowel de beleggeraars als de belegerden beseften het belang van het nabij gelegen meer, en stelden daarom reeds gedurende den winter pogingen in het werk, om zich van het bezit daarvan te verzekeren. Er bevonden zich daarop omstreeks honderd kleine schepen van den Prins, die den belegerden het noodige konden toevoeren. De Spaanschen moesten dit zien te beletten en lieten daarom te Amsterdam eenige schepen gereed maken, die zij den 29<sup>sten</sup> Maart 1573 door een gat, hetwelk zij tot dat einde in den dijk hadden gegraven, in het Haarlemmer meer brachten. Weldra telden zij er 63 schepen, welke den 28<sup>sten</sup> Mei met de vloot van den Prins slaags geraakten, en haar dwongen met een verlies van 21 bodems de wijk te nemen. Het was eene der zeldzame gelegenheden, waarbij de Spanjaarden in de eerste jaren van den opstand te water zegevierden; doch zij trokken van de hier behaalde overwinning een belangrijk voordeel, daar de belegerde stad dientengevolge van den noodigen toevoer verstoken bleef en zich weldra moest overgeven.

Beide partijen hadden zich op het Haarlemmer meer bij voorkeur van roeischepen of zoogenaamde galeien bediend. Niet ten onrechte merkt een Spaanschgezind schrijver aan, dat zij met die soort van schepen slechts eenige overeenkomst hadden. Deze bestond voornamelijk hierin, dat zij door riemen bewogen werden en betrekkelijk weinig diepgang hadden.

Aan daden van persoonlijken moed had het niet ontbroken. Zoo verhaalt men van zekeren vrijbouter, 't Hoen genaamd, dat hij, met twee sloepen en slechts 18 man op het meer kruisende, tusschen Haarlem en Amsterdam eene ruiterbende van 115 man heeft overvallen en zoodanig in het nauw gebracht, dat allen er het leven bij verloren. Dergelijke voorbeelden waren in die dagen niet zeldzaam en lossen eenigermate het raadsel op, hoe het mogelijk was, dat aanvankelijk slechts weinige steden met hare geringe hulpmiddelen het hoofd konden bieden aan den machtigsten monarch der Christenheid.

Zonder zich door het verlies van Haarlem te laten afschrikken, bleven de Noord-Hollanders op de Zuiderzee den strijd tegen den Admiraal Boshuizen voortzetten. Zij begonnen zelfs hun vroeger gevormd plan, om de scheepvaart van Amsterdam te belemmeren, ten uitvoer te brengen. Dit noopte de andere partij tot het nemen van afdoende maatregelen, die echter niet tot het beoogde doel leidden.

De Graaf van Bossu, die, als Stadhouders des Konings en Admiraal van Holland, den last had gekregen de Noord-Hollanders in hun voornemen te stuiten, liet tot dat einde te Amsterdam eene vloot van 18 schepen met 1300 soldaten in gereedheid brengen. Het

admiraalschip de *Inquisitie*, een schip van 125 last, dat met eene dubbele huid of kiel voorzien was om het in den grond schieten daarvan te beletten, voerde twee vendels soldaten, onder welke 200 Spanjaarden, en 150 bootslieden. Een ander groot schip, de *Heilige Geest*, had insgelijks meer dan 100 zeelieden aan boord. Eenige schepen, die uit Friesland ontboden waren, kwamen niet opdagen, hetgeen echter minder aan het beleid van Duco Martena, 's Prinsen Admiraal in dat gewest, dan wel aan storm te wijten was. Later kwam de genoemde bevelhebber evenmin tot versterking van 's Prinsen vloot. Beide partijen hielden elkander in de nabijheid der kust van Friesland dermate bezig, dat noch de eene, noch de andere zich bij de grootere vloot harer vrienden kon voegen voordat het pleit op de Zuiderzee was beslecht.

Den 13<sup>den</sup> September gelukte het Bossu met een gedeelte zijner vloot zich een uitweg te banen, ondanks de schepen met puin, die de Noord-Hollanders in het IJ hadden laten zinken. Hun getal was niet onbeduidend geweest, daar Hoorn alleen er 15 had geleverd; doch de zaak was niet goed aangelegd, en het overgrootte vertrouwen, dat men in dien maatregel had gesteld, werd ten eenenmale beschaamd. Na eenige schansen genomen en den plattelandbewoners veel overlast aangedaan te hebben, keerde de Admiraal den 24<sup>sten</sup> September naar Amsterdam terug, waar hij zijne vloot tot 30 schepen versterkte. Daarmede liep hij den 5<sup>den</sup> October andermaal uit, en geraakte, na eenige schermutselingen, den 11<sup>den</sup> dier maand slaags met de Noord-Hollandsche vloot onder Cornelis Dirksz. van Monnikendam, die slechts 24 bodems onder zich had, welke in bezeildheid en bewapening voor die der Spaanschen moesten onderdoen. Dit was den vijand niet onbekend, die zelfs het gebrekkige geschut der onzen tot een voorwerp van spotternij had gekozen, bewerende, dat de meeste schepen van den Prins slechts houten pompen voerden, die weinig kwaad deden. Niet onaardig zinspeelde men daarop na den afloop van den strijd in eene der Geuzenliederen, waar Bossu aldus sprekende wordt opgevoerd:

*Myn vast vertrouwen was myn schip,  
Godt had ick gansch verlaten;  
My docht het was een harde klip,  
Daer mochten geen pompen op vaeten;  
Maer daer quamen pompen in de vloot,  
Die Hendrick van Trier van kloeken goot,  
Die maeckten groote gaten.*

De Spaanschen, het voordeel beseffende, dat zij van hun beter geschut konden trekken, wilden den strijd op een afstand voeren, terwijl de Hollanders daarentegen, vertrouwende op de bemanning, die minder ongelijk was, herhaalde pogingen in het werk stelden om de schepen hunner tegenpartij te enteren. Eindelijk gelukte het hun de *Inquisitie*, die 32 metalen stukken voerde, waarvan de meesten kogels van 25 pond schoten, aan boord te klampen. Te vergeefs trachtte de bemanning hare bespringers door allerlei brandmiddelen van zich te weren. Er ontstond een hevig gevecht op het genoemde admiraalschip, dat intusschen bij Wijdenes, niet ver van Hoorn, aan den grond geraakte. De bevelhebbers der andere Spaansche schepen konden misschien weinig doen om hun Admiraal uit dien hachelijken toestand te redden. Over het algemeen was het aandeel, dat zij aan den strijd

namen, zeer gering. De vernieling van een schip van 120 last door de onzen is eene der weinige bijzonderheden, die van het gebeurde met de andere schepen zijn opgeteekend. Alles schijnt zich bepaald te hebben tot den hardnekkigen strijd aan boord van den Admiraal.

Op de *Inquisitie* ging het warm toe. Den ganschen nacht door, ja bijna vier en twintig uren lang, bleven de beide partijen op het dek van dien bodem den strijd voortzetten. Bij het aanbreeken van den dag haalde Jan Haring de admiraalsvlag naar beneden, welk bedrijf hij met zijn leven moest boeten. Het veroveren van de *Inquisitie* zou intusschen den Noord-Hollanders bezwaarlijk genoeg zijn gevallen, indien niet van tijd tot tijd versch volk van den wal ware aangebracht met waterschepen, die de dooden en gekwetsten weder medenamen. Tegen zulk een strijd was de Admiraal, die van de andere schepen zijner vloot geenerlei ondersteuning kreeg, niet bestand. Hij had zich dapper gekweten en stond nog altijd in volle wapenrusting, door 15 of 16 der zijnen omringd, bij den mast, toen hij tegen den middag van den 12<sup>den</sup> October zich overgaf. Men bracht hem, evenals de meeste der andere gevangenen, naar Hoorn, waar de overheid hem op alleszins eervolle wijze ontving. Eene min aangename bejegening der burgerij, die hem maar niet kon vergeven dat hij een jaar geleden te Rotterdam met eigen hand burgerbloed had gestort, moest hij zich getroosten.

Eigenlijk was de slag op de Zuiderzee door de overgaaf van het admiraalschip beslist. De andere Spaansche schepen hadden de vlucht gekozen, zonder door de onzen veel verontrust te worden. Behalve het admiraalschip, hadden de Noord-Hollanders 6 of 7 schepen genomen of vernield en 50 stukken, waaronder meer dan 30 metalen, buit gemaakt. Het aantal gevangenen bedroeg omstreeks 300. De Spaansche bevelhebbers, die zelve weinig deel aan den strijd hadden genomen, ontzagen zich niet de schuld der nederlaag op hun Admiraal te werpen, die zulks vernam en van de Staten van het Noorder-Kwartier vergunning kreeg een zijner medegevangenen met een brief aan den Hertog van Alva te zenden, om zich van dien blaam te zuiveren. De nadeelen, welke de Spaansche zaak van het gebeurde ondervond, waren voorzeker niet aan Bossu te wijten. Zij waren alles behalve gering; want de nederlaag dier vloot, vier dagen nadat het beleg van Alkmaar was opgebroken, verzekerde het behoud van Noord-Holland en schonk aan 's Prinsen vloot het overwicht op de Zuiderzee. Sedert dien tijd ondervond de handel van Amsterdam menigerlei belemmering, totdat ook die stad zich aan 's Prinsen zijde schaarde.

Nog vóór het einde van 1573 werd Alva in de algemeene landvoogdij vervangen door Don Louis de Requesens, die 's Konings zaken in een zeer verachterden staat vond en zijne eerste zorgen aan het ontzet van Middelburg wijdde. De Zeeuwen, stout geworden door de voordeelen, die zij aanvankelijk te water hadden behaald, bleven Middelburg, dat nog altijd de Spaansche zijde hield, aanhoudend kwellen en hadden alle pogingen, die tot dusverre in het werk gesteld waren om de stad van volk en voorraad te voorzien, geheel of ten deele verijdeld. De door Mondragon verdedigde stad zou weldra tot het uiterste gebracht zijn, indien het niet gelukte haar nog in tijds krachtdadigen bijstand te verleenen. Requesens, die het belang daarvan ten volle inzag, liet tot dat einde te Antwerpen eene aanzienlijke scheepsmacht in gereedheid brengen. Een gedeelte daarvan, 30 groote schepen (ra- of kruiszeilen) werd, wegens de ziekte van den Admiraal Beauvoir, onder Sanchio d'Avila gesteld en moest de Wester-Schelde houden tot bij Walcheren. Het bevel over het andere

gedeelte, dat uit smakzeilen bestond en met inbegrip der proviandschepen tussen de 60 en 70 bodems telde, werd aan den Vice-Admiraal Glimes opgedragen. Onder dezen voerde Romero het bevel over het krijgsvolk, waarmede beide gedeelten der vloot ruim voorzien waren. De schepen onder Glimes en Romero moesten de Ooster-Schelde afkomen, waarna beide gedeelten zich te Arnemuiden of daaromtrent moesten vereenigen en gezamenlijk de vloot van den Prins verslaan, of ten minste de gelegenheid openstellen om aan Middelburg de noodige versterking te doen geworden.

Beducht dat de Zeeuwen niet bij machte zouden zijn om aan beide vloten weerstand te bieden, begaf de Prins van Oranje zich naar Vlissingen tot het nemen der vereischte maatregelen. Eerst bezocht hij de vloot, die voor Bergen-op-Zoom lag, en wekte alle hoogere en lagere bevelhebbers tot getrouwe plichtsbetrachting op. De geest onder hen was zóó uitmuntend, dat allen zich bereid verklaarden om de goede zaak tot hun laatsten droppel bloed te verdedigen, ja om desgevorderd een jaar lang zonder soldij te dienen of het hunne te bezwaren. De geheele macht, waarover de Prins in Zeeland kon beschikken, bestond uit 64 bodems onder Lodewijk Boisot, die in de plaats van Boudewijn Ewoutsz. tot Admiraal van Zeeland was aangesteld. Onder diens bevel werden omstreeks 40 schepen op de Ooster-Schelde gelegd. Slechts een klein gedeelte der vloot werd tot beveiliging van Vlissingen bestemd, waar de Prins, volgens zijn eigen getuigenis, in een zeer groot gevaar verkeerde.

Requesens, die in den afloop der zaak niet minder belang stelde dan de Prins, begaf zich eerst naar Antwerpen, waar de groote, en vervolgens naar Bergen-op-Zoom, waar de kleine schepen lagen, om die in oogenschouw te nemen. Daarna ging hij naar Tholen, om zoo mogelijk van de bewegingen der laatsten getuige te zijn. Het stranden van een paar Spaansche schepen en het in de lucht springen van een ander bij Bergen-op-Zoom, toen het bezig was saluutschoten te doen voor den Landvoogd, schenen ongunstige voorteekens te zijn.

Terwijl de hoofdleiders van beide partijen met gespannen verwachting de uitwerking hunner genomen maatregelen verbeidden, lag de Admiraal Boisot ten noorden van Zuid-Beveland, beneden Roemerswaal, de vloot van Bergen-op-Zoom af te wachten. Om de bewegingen daarvan gade te slaan, had hij 3 schepen, onder Joost de Moor, iets hooger op de rivier gelegd, welk getal tot 8 was vermeerderd, nadat de Spanjaarden eene poging hadden gedaan om de op wacht liggende schepen te overvallen. Glimes en Romero gingen, na eenige schermutselingen tusschen de vooruitliggende schepen, van Bergen-op-Zoom onder zeil en geraakten den 29<sup>sten</sup> Januari 1574 niet ver van Roemerswaal slaags met de vloot van Boisot, die gedurende den vloed een weinig genaderd was, daar hij en de zijnen het raadzaam oordeelden den strijd niet langer te verschuiven, vooral nadat de Prins nog 4 hunner schepen voor den dienst op de Wester-Schelde ontboden had. Requesens bevond zich op den dijk van Schakerloo, toen de vloten elkander ontmoetten. Wegens de engte van het vaarwater konden slechts weinig schepen te gelijk in het gevecht gebracht worden, zoodat ook hier een betrekkelijk klein getal de zege besliste. Aanvankelijk was het lot den onzen niet gunstig. De bemanning toch van den Admiraal, die zich, volgens het plan van Kapitein Schot, voor een groot gedeelte op dek bevond om den vijand meer schrik in te boezemen, had van het vuur des vijandelijken Admiraals veel te lijden, eer zij er in slaagde dien bodem te enteren. Een Zeeuwsche bevelhebber klampte het schip van Glimes



gelijktijdig aan boord, om zodoende het geleden nadeel te vergoeden. Er ontstaat eene worsteling van man tegen man, waarbij allen de grootste verbittering aan den dag leggen. Wie den strijd moet opgeven, hetzij gekwetst of niet, wordt zonder genade over boord gejaagd. Men gunt zich den tijd niet den verslagen vijand te berooven. Intusschen geraakt Boisot in het voordeel. Het schip van Glimes, door zekeren Jasper Leynse van de admiraalsvlag beroofd, vat vuur; de Admiraal zelf sneuvelt. Romero tracht de hierdoor ontstane verwarring wel te doen ophouden door op zijn bodem de admiraalsvlag te hijschen, doch slaagt daarin slechts voor korten tijd. Eén oogenblik slechts verkeerde Boisot in dreigend gevaar, toen een zestigtal vijanden op zijn bodem waren overgekomen, van welke hij zich echter gelukkig wist te ontslaan, door een gedeelte van zijn dek te laten opspringen, welk voorbeeld een ander Nederlandsch Admiraal zich in een later tijdvak nog ten nutte maakte. Romero moest het weldra opgeven en zag zich genoodzaakt al zwemmende of in eene kleine boot zijn heil in de vlucht te zoeken. Met slijk bedekt kwam hij op de plaats, waar Requesens getuige was van de nederlaag der zijnen. Hoe grievend de teleurstelling voor dezen was, is licht te begrijpen; doch hij was billijk genoeg om haar geenszins aan Romero te wijten, die, zelf geen zeeman, onder de gegeven omstandigheden al het mogelijke had gedaan om den ongunstigen uitslag te verhoeden. Voor de onzen, die zich, na het sneuvelen van Glimes, allerwege kloekmoedig hadden geweerd, was de vlucht van Romero beslissend. De achterhoede der Spanjaarden keerde naar Bergen-op-Zoom terug, gevolgd door de andere bodems, die behouden waren gebleven. Het admiraalschip, met 10 metalen stukken en 150 of 180 man, was verbrand. Negen andere bodems, met 30 metalen en vele ijzeren stukken, werden door de Zeeuwen opgebracht.

Alle gevaar was echter door de behaalde overwinning in geenen deele afgewend. Slechts het eene gedeelte der Spaansche vloot was verslagen; het andere, waarbij zich de grootste schepen bevonden, lag nog altijd op de Wester-Schelde. Onder d'Avila was het, niet ver van Breskens, ten anker gekomen. De genoemde bevelhebber, niet wetende hoe weinig weerstand hem te Vlissingen kon worden geboden, had evenwel in afwachting der andere vloot, den geschikten tijd tot handelen ongebruikt laten voorbijgaan. Nauwelijks had hij thans de nederlaag der zijnen en de nadering der zegepralende Zeeuwen vernomen, of hij besloot tot den aftocht, waarbij de onzen het nog waagden zijne achterhoede te verontrusten.

Middelburg, dat reeds tot het uiterste gebracht was, vleide zich nog eenigen tijd met de hoop op het beloofde ontzet, doch moest, niet lang nadat het de volslagen mislukking der gemelde onderneming had vernomen, tot de overgave besluiten, welke den 19<sup>den</sup> Februari volgde. Daardoor kwam de Prins in het bezit van geheel Walcheren en van de zee, tot groot ongerief der Spaanschen.

De koningsgezinden, die sedert het begin van den opstand nooit een bepaald overwicht te water hadden gehad, waren, na de nederlagen op de Zuiderzee en bij Roemerswaal, geheel buiten staat om zich op dat element te doen gelden. Hunne ondernemingen in het noorden waren van luttel beteekenis en werden door de Noord-Hollanders met weinig moeite verijdeld. Zoo hadden die van Amsterdam zich den 28<sup>sten</sup> Mei met 14 waterschepen op de reede van Hoorn vertoond. Een koopvaarder, aldaar buit gemaakt, hadden zij echter in den loop moeten laten, nadat de *Inquisitie* en 2 andere schepen waren naar buiten

gezonden, om hen te verdrijven. Ook later wordt gewaagd van plannen, om elkander op de kusten afbreuk te doen, doch zonder dat het tot eene geregelde uitrusting kwam. In het zuiden des lands, nam Requesens, na den ongelukkigen uitslag zijner eerste onderneming, nog wel meer afdoende maatregelen; maar ook deze hadden, door een samenloop van omstandigheden, niet de verwachte uitwerking. Aangemoedigd door den voorspoed, lieten de Zeeuwen niets onbeproefd, om alle ontwerpen van den Landvoogd te verijdelen. Deze, inziende dat de zeemacht der Nederlanders, hoe onbeduidend dan ook in vergelijking met die, welke de Koning van Spanje in zijne andere staten bezat, hunne voorname kracht uitmaakte en dat het water hun ware element was, rustte nogmaals eene vloot te Antwerpen uit, die zich met eene andere, welke uit de Spaansche havens werd verwacht, moest vereenigen. Ware dit plan verwezenlijkt, het had voor de Nederlanders ongetwijfeld hoogst verderfelijke gevolgen kunnen hebben. De toebereidselen van Requesens baatten hem echter niet, en stelden daarentegen de Zeeuwen in de gelegenheid nieuwe voordeelen te behalen, waarnaar zij reikhalzend uitzagen. Een oproer, dat kort na den slag op de Mookerheide onder de Spaansche troepen was uitgebroken en ook te Antwerpen aanleiding gaf tot het plegen van grove baldadigheden, maakte den Vice-Admiraal Adolf van Haamstede, die op de Schelde over een dertigtal koningsschepen het bevel voerde, bevreesd voor zijne vloot. Hij zakte daarom de rivier met haar af, tot bij Lillo, waar hij veilig hoopte te zijn. Zodoende geraakte hij echter van Scylla in de Charybdis; want de Zeeuwsche Admiraal heeft nauwelijks bericht gekregen van de beweging der Antwerpsche vloot, of hij zeilt, Zondag den 30<sup>sten</sup> Mei, de rivier op met de razeilen en eenige smakzeilen, die hij onder zich had. Enkele kleine bodems, die hij op verkenning had uitgezonden, keerden terug met twee Spaansche schepen, die op den uitkijk hadden gelegen. Dit was voorwaar al een goed begin. Te laat zag de Spaansche bevelhebber den beganen misslag in, dien hij vruchteloos poogde te herstellen. Wel zochten de schepen Antwerpen weder te naderen; doch zij werden achterhaald door de Zeeuwen, die eenige bodems in den grond boorden, andere in brand staken, en nog andere zegevierend met zich voerden. Het vuur van den wal was niet in staat hen terug te houden, en werd eindelijk door hen zelfs tot zwijgen gebracht. Al die krachtsinspanning werd ruimschoots beloond. Het admiraalschip, met 20 metalen stukken, behoorde onder de prijzen. Haamstede zelf werd gevangelijk naar Delft gevoerd. In het geheel waren 14 schepen veroverd of vernield, en vielen den onzen minstens 50 metalen stukken in handen. De macht der Spanjaarden te Antwerpen was door het geleden verlies ten eenen male geknot, en alle hoop op herstel vervloog, toen zij kort daarna de tijding kregen, dat ook de uitrusting in de Spaansche havens op niets was uitgelopen. De Prins van Oranje schreef den 7<sup>den</sup> Juni, dat men er nog wel van sprak, doch met minder warmte dan vroeger, en dat de nederlaag te Antwerpen den Spanjaarden slecht zou te stade komen. Alles behalve denkbeeldig was het gevaar, dat ons had bedreigd. De Nederlandsche schippers, die uit de haven van San Lucar ontvlucht waren, om het in beslag nemen hunner schepen te voorkomen, verklaarden, dat alleen in die haven 12 bodems werden uitgerust, waaronder een van 300 en een van 350 last. Met de ontvluchte schepen, hadden die naar Biscaye moeten zeilen, om zich daar bij de groote vloot te voegen, welke tot den tocht naar deze landen bestemd was. De Koningin van Engeland had wel geweigerd hare havens voor die Spaansche vloot open te stellen, doch tevens beloofd, dat zij haar ongehinderd

door het Kanaal zou laten passeeren. Requesens had een nauwkeurig onderzoek laten doen naar de diepte der Nederlandsche zeehavens en stroomen, en den Koning daarvan bericht gezonden. Ofschoon hij verklaarde, er niet persoonlijk mede bekend te zijn, zoo meende hij toch, dat het gat van Brouwershaven de voorkeur zou verdienen, en dat het, alle bezwaren in aanmerking genomen, niet kwaad zou zijn de vloot, welke, naar hij zich vleide, wel 200 bodems zou tellen, recht door naar Emden te zenden. De Graaf van Oost-Friesland had wel eenige kastijding verdiend, en men zou dan uit zijne havens iets tegen Nederland kunnen ondernemen. Van de 50 zeelieden, die Requesens gehoord had, om der vloot tot loodsden te dienen, waren eenigen tot den Prins overgelopen, en de Landvoogd vreesde, dat hun voorbeeld bij anderen navolging zou vinden. Ook was de houding van Koningin Elizabeth hem dubbel verdacht, nadat hij vernomen had, dat de Admiraal Boisot door den Prins naar Engeland was gezonden. Requesens moest erkennen, dat de vloot der Nederlanders altijd sterker zou zijn in schepen, zeelieden en geschut; doch hoopte dat de Spaansche schepen daarentegen een grooter aantal krijgslieden zouden aan boord hebben. Hij voegde er ten slotte de opmerking bij, dat de strijd niet door het materieel, maar door het personeel moest worden beslecht. Anderen beweerden, dat de vloot zoo sterk zou moeten zijn, dat men haar in twee deelen kon splitsen. Het eene moest dan in het gat van Texel binnenvallen, om van de 24 schepen, welke Amsterdam nog bezat, hulp te kunnen erlangen, terwijl het andere op de Schelde moest binnenkomen, om te kunnen samenwerken met de schepen, die te Antwerpen lagen. Requesens achtte het laatste gevaarlijk, zoolang men niet zeker was van geschikte havens.

Uit het reeds gemelde schrijven van den 7<sup>den</sup> Juni blijkt, dat de gansche onderneming geen geheim was gebleven voor den Prins van Oranje. Deze had de zaak ernstig genoeg gevonden, om allerwege de noodige maatregelen te doen nemen. Er werd in de zeeplaatsen nauwkeurig uitgezien naar al wat uit zee naderde; bakens en tonnen werden weggenomen; sommige punten der kust werden met krijgsvolk bezet. In Noord-Holland, waar men den 14<sup>den</sup> Mei reeds iets naders had vernomen van zekeren Cornelis de Hooge, maakte men aanstalten om bovendien alle torens en andere punten, die den vijand tot het opmaken van zijn bestek konden dienen, des noods in één uur te kunnen wegnemen. De berichten, aangebracht door de schepen, welke den 12<sup>den</sup> Juni in de Maas waren binnengekomen, na uit Spanje ontvlucht te zijn, waren alles behalve geruststellend. Dat er bovendien geene reden was, om dermate op de meerderheid onzer scheepsmacht te vertrouwen als Requesens dit mogelijk en waarschijnlijk achtte, wordt alleszins duidelijk, als men den Prins in Mei van dat jaar hoort verklaren, dat hij slechts over 102 bodems kon beschikken, van welke nog vele den naam van oorlogsschepen kwalijk verdienden. In Holland bevonden zich 6 vliebooten en 20 drummelaars, kromstevens en heuden; in Zeeland 11 groote schepen, 6 vliebooten, 30 kromstevens en heuden; in het Noorder-Kwartier 8 groote schepen, 6 galeien, 5 vliebooten en 10 boeiërs en waterschepen. Met het oog op die getallen, is de vrees voor een aanval van den zee kant zeer verklaarbaar. Hoewel de uitvoering daarvan nog een geruimen tijd werd verschoven, zoo pleit toch alleen het opperen van een zoodanig plan voor een juist doorzicht, hetzij dan van Requesens of van een ander.

Wat nu de reden daarvan moge zijn, zeker is het, dat er vooreerst van geene uitrusting kwam, en dat de Zeeuwen, sedert hunne laatste bedrijven op de Schelde, weinig beducht

voor de ondernemingen der schepen van Antwerpen, in het najaar een werkzaam deel namen aan het ontzet van Leiden. De hoop der prinsgezinden was, na de nederlaag op de Mookerheide, op het behoud dier stad gevestigd. Reeds waren de dijken langs den IJssel en de Maas op vele plaatsen doorgestoken, om de belegeraars te verdrijven, en eene vloot van platboomde vaartuigen den weg te banen. Te Rotterdam, Delft en Gouda, hield men zich met de uitrusting daarvan bezig. In September verscheen de Admiraal Boisot te Rotterdam, met 800 bootsgezellen en meer dan 100 metalen en ijzeren stukken, om het beleid van den tocht op zich te nemen. Omstreeks 200 vaartuigen, met een of twee metalen stukken aan den boeg, met 6 bassen bezijden en door 10 tot 18 riemen bewogen, vertrokken weldra onder zijn bevel.

Als eene bijzonderheid verdient hier de zoogenaamde *Ark van Delft* vermeld te worden, die uit de vereeniging van twee vaartuigen bestond en door raderen in beweging werd gebracht. De bewapening moet vrij aanzienlijk geweest zijn, daar er 15 of 20 stukken uitgenomen werden, nadat het was gebleken, dat deze soort van drijvende batterij te veel diepgang had. Vijftig man verweerden zich daarop, achter borstweringen, die tegen musketvuur bestand waren, en twaalf man draaiden aan de raderen. Onder Boisot en Adriaan Willemsz., Admiraal van Zierikzee, weerden de Zeeuwen zich uitstekend. Het ware zelfs voor de belegeraars een zeer vermakelijk schouwspel geweest, hen met hunne schepen uit het geboomte en de straten der dorpen voor den dag te zien komen, indien zij slechts minder verwoed hadden aangevallen. Maar zij beschaamden de verwachting niet, die alleen hun voorkomen reeds had ingeboezemd. Waar de Spanjaard hun den toegang wilde beletten, sloegen zij hem terug; waar ondiepten hen belemmerden, sprongen zij in het water. Zij schenen de schepen liever op hunne schouders te willen dragen, dan hun voornemen op te geven. Veel diepgang hadden de vaartuigen niet, daar zij slechts van 18 tot 20 duim water noodig hadden. Na alle hinderpalen overwonnen te hebben, verscheen Boisot den 3<sup>den</sup> October, 's morgens te 8 uren, binnen Leiden. Adriaan Willemsz. dekte zijne achterhoede.

Na het ontzet van Leiden, tot aan 's Prinsen dood in 1584, had de zeemacht slechts eene ondergeschikte rol te vervullen. Zoo lang Amsterdam de Spaansche zijde hield hadden in die stad en te Harlingen nog wel uitrustingen plaats, tot benadeeling van het Noorder-Kwartier, hetgeen ook daar tot het nemen van veiligheidsmaatregelen noopte, of tot ondernemingen op kleine schaal deed besluiten; doch na den overgang van Amsterdam, hield de strijd te water in het noorden geheel op.

Op de Hollandsche en Zeeuwsche stroomen, bleef 's Prinsen partij insgelijks het overwicht behouden, dat zij zich in 1574 had verworven. Wel hadden er van tijd tot tijd nog kleine ontmoetingen plaats, gelijk de onzen o. a. in 1575, bij Rozendaal, een twaalftal kromstevens veroverden, die de Spanjaarden aldaar hadden uitgerust; wel trachtte de vloot nu en dan 's vijands plannen te helpen verijdelen, zoo als bij den beroemden tocht van Mondragon naar Duiveland en tijdens het beleg van Zierikzee; doch het waren meestal gebeurtenissen, die voor de geschiedenis van het zeezezen van weinig belang zijn. Het vervolg zal doen zien, in hoeverre de zeemacht zelve den nadeeligen invloed ondervond van de gemakkelijke taak, die zij in deze jaren te vervullen had.

Een onmiddellijk gevolg van de werkeloosheid der zeemacht was, dat de schepen en zeelieden, die niet dadelijk tot 's lands verdediging noodig waren, gebezigd werden tot de

kaapvaart, welk bedrijf van oudsher, vooral in Zeeland, zeer geliefd was. Zij bleef niet altijd binnen de perken, en gaf aanleiding tot vele moeielijkheden, voornamelijk met Engeland. De ruwe schippers waren toch, bij wederrechtelijke aanhoudingen, slechts zelden geneigd schadevergoeding te geven, en verzuimden bovendien veelal het vijfde gedeelte van den buit aan het land uit te keeren. De Engelschen zochten zich zelve recht te verschaffen, en hielden ook Zeeuwsche schepen aan. Den 21<sup>sten</sup> Juli 1576 kwam eene overeenkomst tot stand, waarbij de wederzijdsche uitlevering van het genomene beloofd werd, met bepaling dat voortaan niets verbeurd verklaard zou worden, voor dat beide partijen gehoord waren. Den 23<sup>sten</sup> Augustus daaraanvolgende, stelde de Prins, in 's Konings naam, orde op de kaapvaart; doch de bestaande moeielijkheden waren daarmede vooreerst nog niet uit den weg geruimd. Tot beveiliging van den handel, werd daarom in 1579 eene Ordonnantie uitgevaardigd op de bewapening en de bemanning van koopvaarders, alsmede tot het gereed houden van eenige oorlogsschepen. Vooral gold het daarbij den handel op Spanje, die onder andere namen nog sterk gedreven werd. Emden had niet weinig overlast, daar de Noord-Hollanders in 1575 nog 6 schepen naar de Eems zonden, welke rivier tot aan den tijd van Leicester bij tusschenpoozen door de onzen bezet gehouden werd. Al die onwettige bedrijven laten zich alleen uit de tijdsomstandigheden eenigermate verontschuldigen, daar het plegen van zeeroof, onder den dekmantel van schaverhaling of kaperij, in die dagen ook elders geene zeldzaamheid was. Doch ook bevoegde personen gingen meermalen te ver. Zoo voeren de uitleggers, die de Staten in 1580, met 10 of 12 metalen stukken bewapend, op den Rijn hadden gelegd, om den vijand den toevoer af te snijden, de rivier op tot in de nabijheid van Keulen. Zij werden echter door eenige schepen, welke de Duitsche vorsten hadden doen uitrusten, tot binnen de Nederlandsche grenzen teruggedreven. De staatkundige gebeurtenissen in de laatste levensjaren van Willem van Oranje, zooals het teekenen der Pacificatie van Gent, waarbij men dien vorst eenig bestuur over de zeezaken had gelaten, het sluiten der Unie van Utrecht en de afzwering des Konings van Spanje, waren intusschen des te belangrijken. De dood van Requesens in 1576 had de Spaansche zaken doen verachteren, en het was Don Jan van Oostenrijk niet gelukt daarin verbetering te brengen. Eerst nadat de Hertog van Parma in 1578 de landvoogdij van 's Konings wege had aanvaard, kwam er verandering. Door allerlei middelen wist hij een gedeelte der Zuidelijke Nederlanden tot gehoorzaamheid aan den Koning te bewegen of te noodzaken. Welk voordeel hij daarbij trok van 's Prinsen plotselingen dood, zal het vervolg leeren. Onder dat alles waren Holland en Zeeland, na de Pacificatie van Gent, bevrijd gebleven van het Spaansche juk. Zelfs het kortstondige verblijf van den Hertog van Anjou in de Nederlanden, nadat hem de souvereiniteit was opgedragen, oefende op die beide gewesten, waar de zeemacht te huis behoorde, slechts een geringen invloed uit. Daar had men den Prins van Oranje tot het aanvaarden van het oppergezag bewogen. Een rechtstreeksch gevolg daarvan was, dat hij ook het opperbestuur over de zeemacht in handen kreeg. Dienaangaande zal het noodig zijn in enkele bijzonderheden te treden.

Afgevaardigden uit Holland en Zeeland hadden, op de eerste vrije Statenvergadering van Juli 1572 te Dordrecht, verklaard, dat zij, die Alva's dwingelandij moede waren, den Prins als den wettigen Stadhouder des Konings zouden erkennen. Later hadden de Staten van Holland hem gebeden, in zijne gelukzalige regeering te volharden, hem meer in het

bijzonder nog het bestuur over alle schepen van oorlog opdragende. In 1575 waren de Staten van Zeeland met die van Holland te Dordrecht bijeengekomen, en hadden er eenige punten van vereeniging tusschen de beide gewesten vastgesteld. Den 4<sup>den</sup> Juni van dat jaar, was de eerste Unie tusschen Holland en Zeeland geteekend. Eenige weken later, had de Prins van Oranje de hem aangeboden souvereiniteit gedurende den oorlog, en daarmede het bewind in krijgskaken aanvaard. Op zijn aandrang was het verbond tusschen Holland, Zeeland en West-Friesland, den 25<sup>sten</sup> April 1576, te Delft plechtig geteekend. Het kwam in hoofdzaak overeen met dat van het vorige jaar. Daarbij droegen de Staten de hooge regeering, zoo veel in hen was, aan den Prins op, onder den naam van Hoofd en Hoogste Overigheid, met volkomen macht, om “ soo lange de landen in oorloge ofte wapenen zouden zijn, als Souverein ende Overhoofd te mogen gebieden en verbieden”. Uit dien hoofde stond ook later in het verdrag, dat den 19<sup>den</sup> September 1580 te Plessis-les-Tours met den Hertog van Anjou werd gesloten, dat Holland en Zeeland, in het stuk van den godsdienst als anderszins zouden blijven, gelijk zij op dat tijdstip waren. Tot bevordering der eenparigheid in krijgskaken, deden Holland en Zeeland aan den Franschen Prins een voorwaardelijken eed. Vóór het sluiten van het verdrag, was de Unie van Utrecht reeds tot stand gekomen, die den grondslag van de latere Republiek der Vereenigde Nederlanden uitmaakte. Zeer onzeker was in vele opzichten de staatsrechtelijke toestand van de steden en gewesten, die vervolgens tot het plechtig afzweren des Konings overgingen. Niet in hun recht tot die handeling, maar wel in het verschil van gevoelen over den persoon of het lichaam, hetwelk daardoor in het bezit kwam van het hoogste gezag, vond die onzekerheid haren oorsprong. Eerst den 5<sup>den</sup> Juli 1581 schijnt de Prins van Oranje de hem opgedragen souvereiniteit voor goed te hebben aangenomen. Men was op het punt hem de grafelijke waardigheid op te dragen, toen zijn dood dit plan vrijdelde. Op grond van het gezag, hem op verschillende tijden toegekend, had de Prins van Oranje het bestuur over het zeezezen in handen gehad. Hij oefende dat in Holland meer rechtstreeks uit, bijgestaan door een Collegie van Gecommitteerde Raden of een Raad van Admiraliteit, die nu en dan te 's Gravenhage of ook wel te Delft bijeenkwam. Er schijnt vroeger iets van dien aard te Rotterdam bestaan te hebben, daar het Collegie, later aldaar gevestigd, als zijnde het oudste, aanspraak maakte op den voorrang. In het Noorder-Kwartier was het beleid der zeezaken, onder den Prins, aan diens luitenant Sonoy toevertrouwd. Gecommitteerde Raden van West-Friesland stonden hem ter zijde en werden uit dien hoofde wel de Admiraliteit van Noord-Holland genoemd. Tijdens het uitbreken van den opstand, was te Veere nog altijd het oude Admiraliteitshof, dat er ingevolge het bevelschrift van Maximiliaan was opgericht. Het aanzien daarvan was echter merkkelijk afgenomen, nadat de Prins van Oranje het noodig geoordeeld had in 1574 een Raad op te richten, die onder het voorzitterschap van 's Prinsen Admiraal beurtelings te Zierikzee, te Vlissingen en te Veere moest bijeenkomen. Na het verlies van Zierikzee in 1576, was daarin weder verandering gemaakt. Er was in dat jaar een Landraad opgericht, onder den Gouverneur van Zeeland. Het gezag van den bestaanden Raad over de zeezaken was ten deele aan dien Landraad overgegaan, terwijl daarentegen dat der Admiraliteit te Veere, waarin de Admiraal zitting had, weder was uitgebreid. In eene Ordonnantie, welke alleen op Zeeland betrekking had, werd bepaald, dat de Raad van Admiraliteit zou bestaan uit den fiskaal, den griffier en zeven leden, onder welke één uit Holland. Het Collegie zou voortaan uitspraak doen over

alle prijzen, buiten en misdaden op zee, niet gepleegd door het gewone scheepsvolk, dat, naar oud gebruik, aan de rechtspraak van den Admiraal en de kapiteins onderworpen bleef. Ook bepalingen over den verkoop van prijzen, op de uitrusting en de proviandeering van oorlogsschepen waren in die ordonnantie opgenomen. Te gelijker tijd met de uitbreiding van haar gezag, werd de Admiraliteit van Veere naar Vlissingen verplaatst. Zoo bleef het tot aan 's Prinsen dood, alleen met dit verschil, dat de Landraad in 1578 werd vervangen door een Collegie van Gecommitteerde Raden, waarin ook twee leden uit Holland zitting kregen. Andere pogingen van den Prins, om meer overeenstemming te krijgen in een zoo belangrijken tak van bestuur als het zeewezen, leden schipbreuk op den ouderlingen naijver der provinciën.

Ofschoon in de eerste jaren, na het begin van den opstand, nog een tijd lang admiraals van bijzondere steden worden aangetroffen, gelijk b. v. Adriaan Willemsz. bij het ontzet van Leiden, zoo was het opperbevel over 's Prinsen zeemacht toch langzamerhand meer geregeld opgedragen aan drie personen. Lodewijk Boisot was tot 1576 Admiraal van Zeeland, en werd in dat jaar vervangen door Blois van Treslong, welke tot dus verre die waardigheid in Holland had bekleed. Aldaar werd in zijne plaats benoemd Joan van Duivenvoorde, Heer van Warmond, die vroeger Admiraal van de Leidsche en Haarlemmer meren was geweest. Eindelijk komt Cornelis Dirksz. nog in 1575 als Admiraal van het Noorder-Kwartier voor, die zijn rang tot aan zijn dood in 1583 schijnt behouden te hebben, daar hij zich verongelijkt achtte, toen de Prins in 1578 voornemens was hem tot Vice-Admiraal onder Joan van Duivenvoorde te benoemen. Ook later werden nog wel admiraals voor een bepaalden tocht benoemd, zooals in 1587 met Pieter Buyskes, burgemeester van Enkhuizen, het geval was, uit wiens aanstelling echter blijkt, dat de Heer van Warmond in dat jaar den titel van Luitenant-Admiraal van Holland en West-Friesland voerde, en als zoodanig boven den bijzonderen Admiraal stond. De schepen, waarvan men zich tot 's Prinsen dood bediende, waren de reeds vroeger gemelde soorten, die slechts weinig verandering ondergaan hadden. Het ophouden van den strijd te water in het noorden, het voortzetten daarvan in het zuiden des lands op kleine schaal en uitsluitend op de binnenwateren, het mislukken eindelijk van de plannen des Konings, om Nederland van den zee kant aan te tasten, waren zoo vele oorzaken van den stilstand, of liever teruggang, dien men in het materieel waarneemt. Zoo lang in het Noorder-Kwartier nog uitrustingen plaats hadden, komt de in 1573 veroverde *Inquisitie* als admiraalschip voor, welken naam het eerst in 1588 schijnt verloren te hebben, toen de genoemde Pieter Buyskes vergunning kreeg dit schip voor den handel te gebruiken. Vele andere bodems in het noorden des lands hadden eene niet onbeduidende scheepsruimte. Als eene bijzonderheid moet hier ten slotte vermeld worden eene hulk van niet minder dan 600 last, met tusschen de 500 en 600 man, die bij het beleg van Zierikzee werd gebezigd. Zij voldeed echter niet, daar zij strandde en in den grond geschoten werd, bij welke gelegenheid de Admiraal Boisot, die aan boord was, met 300 der zijnen den dood in de golven vond. Het gebeurde met dien bodem deed ongetwijfeld groote en diep gaande schepen, ten minste op de Zeeuwsche stroomen, minder doelmatig achten.

Wordt vervolgd...